

Н. О. Шевченко,

д. держ. упр., доцент, професор, Академія муніципального управління

М. О. Сичова,

к. е. н., доцент, доцент, Дніпропетровський державний аграрний університет

ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

N. O. Shevchenko,

ph.d, docent, professor, Academy of Municipal Administration

M. O. Sychova,

ph.d, docent, lecturer, Dnipropetrovsk State Agrarian University

THE PROBLEMS OF INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT OF REGIONAL AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

У статті проаналізовано динаміку інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності. Виявлено та оцінено взаємозв'язки інвестиційної активності та результатів господарювання в аграрному секторі регіонів України. Виявлено взаємозв'язок інноваційного розвитку та інвестиційної активності регіонів України.

The article analyzes dynamics of investment in fixed assets by economic activities. Detected and evaluated the relationship of investment activity and performance management in agrarian sector of Ukraine's regions. The interrelation innovation and investment activity regions of Ukraine.

Ключові слова: інновації, інвестиції, інвестиційні ресурси, капітальні інвестиції, інвестиційна привабливість, основні і оборотні засоби, норма прибутку.

Key words: innovation, investment, investment resources, capital investment, investment attractiveness, fixed and floating assets, rate of return.

ВСТУП

Сталий розвиток кожного регіону окремо та країни в цілому, зростання їх економічного потенціалу, підвищення життєвого рівня населення залежить від багатьох факторів, серед яких найбільш вагомими є: посилення економічної самостійності регіонів, створення сприятливих умов для їх соціально-економічного розвитку. З метою збалансованого розвитку кожного регіону необхідно підвищити ефективність використання наявного потенціалу та сприяти залученню коштів як вітчизняних, так і іноземних інвесторів. Пріоритетна роль інноваційно-інвестиційної стратегії розвитку України та її регіонів визначається як провідними науковцями, так і законодавчо на державному рівні. Одним із чинників модернізації економіки країни є інноваційно-інвестиційне зростання економіки регіонів. Реалізація інноваційної політики в несприятливому інвестиційному кліматі практично неможлива. Проблемаю, що потребує своєчасного вирішення, є залучення інвестицій в економіку України, і зокрема в аграрний сектор, оскільки інвестиції є безпосереднім носієм інновацій.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завданнями статті є:

- оцінити та виявити взаємозв'язок інноваційного розвитку та інвестиційної активності регіонів України;
- проаналізувати динаміку інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності;
- виявити та оцінити закономірні взаємозв'язки інвестиційної активності та результатів господарювання в аграрному секторі регіонів України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Суттєві труднощі, з якими останнім часом стикається національна та світова економіки, як ніколи підкреслюють необхідність підвищення уваги суспільства, бізнесу та держави до проблем інноваційно-інвестиційного розвитку. В умовах суттєвого загострення боротьби за ринки збуту, обмеженості доступу до фінансових ресурсів, найбільші шанси на мінімізацію втрат та швидке відновлення економічних показників матимуть насамперед ті країни, які змогли вибудувати високоефективну економіку, засновану на постійному вдосконаленні виробничих процесів, створенні інноваційної продукції, оптимізації систем управління, високій інноваційній культурі населення.

Світова практика доводить, що одним з визначальних факторів успішного розвитку будь-якої національної чи галузевої економіки є ступінь її інноваційності. Україна не виняток, а тому має забезпечити позитивні зміни в економіці, реалізувавши інноваційну модель розвитку економіки [1].

Надзвичайно важливим для функціонування економічної системи нашої держави є утвердження інноваційної моделі розвитку аграрного сектору економіки України.

У теоретичному аспекті потрібно насамперед визначити характер інноваційних процесів в аграрному секторі економіки. Основну ознаку його розвитку зумовлює специфіка аграрного виробництва, що полягає у повільності зміни характеристик землі, видів рослин і тварин, тобто еволюційність.

Інновації в аграрному секторі мають багато напрямів: технічні, технологічні, екологічні, біологічні та інші. Більшість з них впливають на життєдіяльність живих організмів, а че-

Таблиця 1. Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності

Показники	Освоєно інвестицій в основний капітал, млн грн.		
	2007	2010	в % 2010 до 2007
Усього	188486	171092	90,8
в т. ч. сільське господарство	9519	13131	137,9
промисловість	64341	58558	91,0
будівництво	9107	4966	54,5
торгівля	17779	11829	66,6

Джерело: складено за даними Державного комітету статистики України.

рез них, опосередковано, й на життєдіяльність людини. Тому визначаючи інноваційні напрями, в першу чергу, слід концентрувати увагу на тих, які не будуть здійснювати негативний вплив на людину як споживача аграрної продукції.

Разом з тим, впровадження інновацій в аграрний сектор економіки неможливо на морально застарілій виробничій базі, зношеному устаткуванні аграрних підприємств і наукових центрів.

Розвиток аграрного сектора економіки на новому інноваційному рівні неможливий без активного залучення та раціонального використання інвестицій. Інвестиційні ресурси — рушійний фактор розвитку будь-якого економічного процесу. Інвестиції у поєднанні з інноваціями дають мультиплікативний ефект, не лише збільшуючи кількість робочих місць і обсяги виробленої продукції, а й знижуючи вартість одиниці продукції, покращуючи її якість, підвищуючи рентабельність виробництва, умови праці та її продуктивність.

Серед усіх напрямів інвестування провідне місце займають капітальні інвестиції. За допомогою капітальних інвестицій відтворюються на простій і розширеній основі основні засоби виробництва, тобто створюється матеріальна основа для підвищення продуктивності живої праці на базі впровадження комплексної механізації і автоматизації виробництва. Капітальні інвестиції включають: нове будівництво, реконструкцію, модернізацію, технічне переозброєння підприємства та інші напрями поповнення основних засобів.

Як свідчать дані таблиці 1, за останні три роки відбувається поступове гальмування темпів зростання інвестицій у економіку України: інвестиції в основний капітал в 2010 році, порівняно з 2007 роком, знизилися на 9,2%, при цьому найбільше знизилися інвестиції в будівництво — на 45,5%, торгівлю — на 33,4%, разом з тим інвестиції в основний капітал сільського господарства збільшилися на 37,9%, що свідчить про привабливість аграрного сектора економіки.

У цілому констатуємо, що в період економічної кризи стан економіки країни вимагає невідкладних заходів, на-

правлених на активізацію інвестиційної діяльності в сільському господарстві.

Розрахунки, наведені у табл. 1, здійснено з урахуванням завдань щодо виробництва продукції, визначених проектом Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій України на період до 2020 року [5]. Програмою передбачено збільшення майже вдвічі обсягів виробництва валової продукції сільського господарства, значного нарощування експортного потенціалу, оновлення матеріально-технічної бази галузі, переведення її на інноваційний шлях розвитку.

Прогнозом враховано, що виконання інвестиційних завдань цієї програми в докризовий період здійснювалося успішно. Зросли обсяги та прискорилися темпи залучення вкладень у сільське господарство як за рахунок власних коштів, так і інших джерел. Поліпшилися умови розширеного відтворення виробничого потенціалу. Загальні обсяги інвестицій в основний капітал сільського господарства в 2010 році перевищили 13 млрд грн. і порівняно з 2007 роком зросли майже на 38%. За умови збереження таких темпів зростання інвестицій передбачені програмою прогнози можуть бути виконані. Разом з тим необхідна додаткові заходи щодо пожевлення інвестиційної діяльності в аграрній сфері.

Природний та економічний потенціал регіонів України істотно відрізняється, що зумовлює їх диференціацію за рівнем розвитку, галузевою структурою, активністю залучення вітчизняного та іноземного капіталу. Зазвичай вищого рівня інвестиційної привабливості та нарощування обсягів інвестицій, як правило, досягають регіони, що мають сприятливіші природні умови, розвинутий промисловий потенціал, вищий рівень забезпечення об'єктами інфраструктури, сировинними ресурсами, кваліфікованою робочою силою [2].

У багатьох областях України сільське господарство є провідним видом економічної діяльності, а тому від рівня розвитку та фінансового стану підприємств аграрного сектора залежать рейтинги регіонів за рівнем інвестиційної привабливості, можливості розв'язання багатьох проблем.

Тому необхідно більш детально дослідити показники інвестиційної привабливості сільського господарства України (табл. 3).

Дані таблиці свідчать про значні відмінності по регіонах України в забезпеченні сільськогосподарських підприємств засобами виробництва, трудовими ресурсами, рівнем інвестиційної активності та норма прибутку.

Серед регіонів України, які досягли високих показників за рахунок підвищення їх інвестиційного забезпечення, істотно виділяються Львівська, Київська та Івано-Франківська області, сільське господарство яких упродовж останніх років займає провідне місце за багатьма економічними параметрами. Під впливом сприятливих умов, серед яких важливу роль відіграє територіальне розташування, вищий рівень розвитку інфраструктури, забезпеченість трудовими ресурсами, підтримка аграрного бізнесу з боку органів місцевої влади та інші фактори, рівень залучення інвестицій з розрахунку на 1 га угідь та забезпеченість основними засобами у цих регіонах значно вища за середні показники по Україні. Обсяги залучення іноземних інвестицій у сільське господарство Івано-Франківської області були у 18 разів, Львівської — у 12, Київської області — у 4 рази вищі, ніж по Україні з розрахунку на одиницю площі.

Серед регіонів України є також ряд областей, які мають низькі показники як забезпеченості основними оборотними засобами, інвестиціями, так і норми прибутку у порівнянні з середніми по Україні. До них відносяться Луганська, Сумська та Чернігівська області. Такий стан можна назвати закономірним, оскільки в цих областях не приділяють належної уваги підвищенню їх інвестиційної привабливості.

Таблиця 2. Прогноз обсягів інвестицій в основний капітал сільського господарства України на період до 2020 р. (у цінах 2010 р.), млрд грн.

Показники	Рік		
	2010 факт	2015 прогноз	2020 прогноз
Інвестиції в основний капітал сільського господарства за рахунок всіх джерел	13,1	31,6	47,1
Інвестиції сільгоспвиробників	12,1	30,0	45,0
У тому числі за рахунок:			
власних джерел	8,0	19,6	30,0
залучених та інших джерел	4,1	10,4	15,0
Інвестиції особистих селянських господарств	1,0	1,6	2,1

Разом з тим, в таких областях, як Закарпатська, Чернівецька та АР Крим, не прослідковується прямий зв'язок між забезпеченістю ресурсами, інвестуванням та результатами господарювання. Наприклад, в Чернівецькій області, при забезпеченості основними і оборотними засобами на 31%, трудовими ресурсами — на 82, інвестиціями — на 80%, що вище за середні показники по Україні, результати господарювання є збитковими.

Що стосується Дніпропетровської області, то показники, які аналізувалися вище, збігаються з середніми по Україні.

У процесі дослідження нами було здійснено бальну оцінку основних факторів та визначено їх роль у формуванні показника інвестиційної привабливості сільського господарства регіонів України. Узагальнення отриманих бальних оцінок дозволило визначити рейтингове місце кожного регіону за рівнем інвестиційної привабливості галузі.

Оцінки інвестиційної привабливості сільського господарства здійснено зі застосуванням системи показників, що характеризують активність інвестиційних процесів. Найбільш вагома роль тут належить нормі прибутку, яка відображає ефективність використання авансованого капіталу та земельних ресурсів.

За підсумками 2010 року, найвищий рейтинг інвестиційної привабливості сільського господарства мають Івано-Франківська та Львівська області — 0,81 і 0,76, а на останньому місці — Сумська область з бальною оцінкою 0,10. До групи регіонів, що мають високу рейтингову оцінку привабливості, належать Київська та Дніпропетровська області з балами 0,56 і 0,41 відповідно. Такі області, як Сумська, Чернігівська, Закарпатська і Луганська, мають найнижчий бал — 0,10 до 0,20.

ВИСНОВКИ

Таким чином, перехід України на інноваційну основу вкрай важливий, оскільки саме інноваційний розвиток може створити високі показники виробництва, вирішити соціальні, екологічні проблеми. Перехід сільськогосподарського виробництва на інноваційну основу та інтенсивний шлях розвитку — закономірний процес, який, в першу чергу, притаманний країнам з високим ступенем розвитку економічного, наукового та технологічного потенціалу. Впровадження новітніх досягнень науки й техніки, прогресивних технологій, випуск якісних і екологічнобезпечних продуктів харчування, дадуть змогу створити високоефективне сільське господарство й отримати потрібні кошти для вирішення проблем соціального розвитку й інфраструктури.

На соціально-економічний розвиток регіонів суттєво впливає інноваційно-інвестиційна діяльність підприємств, які функціонують на їх території. Оцінку інвестиційної привабливості регіонів України пропонуємо здійснювати зі застосуванням системи показників, що характеризують активність інвестиційних процесів: обсяги вкладень та рівень забезпечення основними та оборотними засобами на 1 га сільськогосподарських угідь; рівень забезпечення трудовими ресурсами на 100 га сільськогосподарських угідь та ефективність господарювання, що характеризується нормою прибутку.

Аналіз результатів оцінки інвестиційної привабливості регіонів за допомогою запропонованого підходу свідчить

Таблиця 3. Показники інвестиційної привабливості сільського господарства регіонів України у 2010 р. (у фактичних цінах)

Регіон	Припадає на 1 га сільськогосподарських угідь								Норма прибутку,%
	основних і оборотних засобів		інвестицій, всього		іноземних інвестицій		трудо-вих ресурсів*		
	грн.	%	грн.	%	дол. США	%	осіб	%	
АР Крим	7012	129	637,3	111	13,9	35	3,4	121	1,2
Вінницька	4990	92	884,9	154	16,3	41	3,3	118	3,1
Волинська	9943	183	466,9	81	6,2	16	5,9	211	1,3
Дніпропетровська	5400	99	621,2	108	38,5	98	2,1	75	4,6
Донецька	6690	123	573,8	99	19,0	48	3,5	125	4,3
Житомирська	5009	92	397,0	69	19,2	49	3,6	129	1,4
Закарпатська	7255	133	968,4	168	41,6	105	7,4	264	-1,6
Запорізька	3807	70	432,6	75	21,6	55	1,8	64	4,3
Івано-Франківська	15169	279	1183,4	206	718,8	1820	7,1	254	7,0
Київська	8872	163	945,0	164	169,1	428	3,4	121	6,2
Кіровоградська	3339	61	701,9	122	13,6	34	2,0	71	6,4
Луганська	3657	67	310,1	54	2,6	7	2,2	79	1,9
Львівська	11061	203	1694,7	295	469,7	1189	3,7	132	6,6
Миколаївська	3685	68	384,1	67	2,5	6	1,8	64	5,8
Одеська	3505	64	348,3	61	5,8	15	2,5	89	2,8
Полтавська	5632	104	448,9	78	8,0	20	3,5	125	4,2
Рівненська	6282	116	566,9	99	164,2	416	4,0	143	1,0
Сумська	4199	77	361,7	63	26,1	66	2,4	86	-0,1
Тернопільська	6343	117	1049,0	183	14,7	37	2,3	82	3,7
Харківська	5231	96	319,8	56	28,8	73	2,2	79	2,9
Херсонська	3882	71	626,4	109	32,9	83	2,2	79	2,4
Хмельницька	5373	99	659,9	115	17,3	44	3,2	114	2,2
Черкаська	8243	152	900,2	157	24,7	63	3,6	129	3,5
Чернівецька	7152	131	1032,7	180	18,5	47	5,1	182	-0,3
Чернігівська	5016	92	424,1	74	9,4	24	3,0	107	0,6
Україна	5441	100	574,9	100	39,5	100	2,8	100	3,6

* На 100 га сільгоспугідь.

про те, що можливості інвестиційного забезпечення використовуються регіонами по-різному. Це призводить до нерівномірного розвитку аграрного сектора регіонів країни. Вважаємо, що з метою виправлення положення, яке склалося, необхідно активізувати інноваційно-інвестиційну діяльність.

Література:

1. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України / Дацій О.І. — К.: ННЦ ІАЕ. — 428 с.
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова КМУ від 21 липня 2006 р. № 1001 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control>
3. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: монографія / [П.Т. Саблук, Шпикуляк О.Г., Курило Л.І. та ін.]. — К.: ННЦ ІАЕ, 2010. — 706 с.
4. Инвестиционная привлекательность экономических систем [Электронный ресурс]. — Режим доступу: <http://investment2.ru>.
5. Програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/>
6. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 8.09.2005 р. № 2850-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2005. — № 51. — С. 548.
7. Сухоруков А. Проблеми підвищення інвестиційної активності регіонів / А. Сухоруков [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niisp.gov.ua/articles/66/>
8. Шевченко О.В. Інвестиційна активність регіонів України: вплив на економічне зростання / О.В. Шевченко // Стратегічні пріоритети. — 2009. — № 1 (10). — С. 175—181.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2013 р.